

**ОЛЕГ
СЕНЦОВ ЖИЗНЯ**

УДК 821.161.2-32
С 31

Олег Сенцов

СЗІ Жизня [Текст] : роман / Олег Сенцов; переклад з рос. Сергія Осоки. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. — 160 с.

ISBN 978-617-679-669-5

Олег Сенцов — український кінорежисер, сценарист та письменник, громадський активіст. Лауреат Премії Сахарова «За свободу думки» та Національної премії України ім. Т. Шевченка. Був затриманий в Криму в травні 2014 року і засуджений до 20 років ув'язнення в російській в'язниці за звинуваченням у тероризмі.

«Жизня» — збірка автобіографічних оповідань. Це книжка для всіх, хто досі не знайшов відповіді на запитання, чому Олег допомагав українським військовим у Криму, чому відкрито говорив про розв'язану Росією війну в Україні, чому розпочав голодування і не просив про помилування. Ці тексти знайомлять нас з автором у період важливих для нього внутрішніх пошуків і змін, коли він прагне зрозуміти, хто він, яким шляхом піде далі і з якого більше ніколи не зійде.

Це перша публікація творів Олега Сенцова в перекладі українською мовою, що подаються поруч із російськомовними оригіналами. Це надзвичайно важлива для Олега книжка, і, навіть перебуваючи в ув'язненні, він активно брав участь у її виданні.

УДК 821.161.2-32

Дякуємо за сприяння у виданні книжки Анні Паленчук, кінопродюсеру компанії 435 ФІЛМС

Бібліотека Українського ПЕН

© Олег Сенцов, текст, 2014
© Сергій Осока, переклад, 2019
© Назар Гайдучик, обкладинка, 2019
© Тетяна Терен, передмова, 2019
© Видавництво Старого Лева, 2019

ISBN 978-617-679-669-5

Усі права застережено

ОЛЕГ СЕНЦОВ ЖИЗНЯ

З російської переклав Сергій Осока

Львів
Видавництво Старого Лева
2019

Лист до Олега

Улітку й восени 2018-го до нас повернулися відчуття чотирирічної давнини — коли так само щогодинно перевірялися новини й опускалися руки від неможливості щось змінити і на щось вплинути. Ще у травні український кінорежисер і письменник Олег Сенцов, який уже третій рік перебував у російській в'язниці, оголосив безстрокове голодування. Тоді ще здавалося, що звільнення Олега й інших українських політв'язнів у Росії — це питання, яке може швидко вирішитися, бо перемовини ведуться, бо про Олега говорять на всіх найбільших світових політичних майданчиках і культурних подіях. Тривога та безнадія почнуть підкрадатися на початку серпня, коли адвокат Сенцова повідомив про різке погіршення стану здоров'я Олега. Направду все це здавалося абсолютним абсурдом у світі, який нібито вже давно засудив нелюдські злочини тоталітарних режимів, але ось у XXI столітті у російській тюрмі повільно згасає життя митця, що відмовився визнати незаконну анексію своєї рідної землі й прийняти громадянство іншої країни, — і жодне верховенство закону, жодні

європейські суди, жодні впливові політики, під петиціями до яких ми так настирливо збирали в ті місяці підписи, не можуть це зупинити.

Улітку почалася глобальна ініціатива Міжнародного ПЕН зі збору листів на підтримку Олега. Вони надходили з різних країн і континентів, у них звучали і заклики триматися, і слова захоплення, і молитви. «Дякую вам за те, що ви підтримуєте загальногуманістичні цінності й відстоюєте права людини», — писав Мейбл Карлос з Іспанії. «З мого вікна видно шматочок неба у хмарах, з-за яких пробивається сонце. Хочеться обійняти вас і дати часточку своїх сил. Зробити цього я не можу, але можу поділитися нашим літом», — писала Люба з Канади. «Ви зараз для дуже багатьох людей є маяком, і справа, напевно, не в героїстві, а в розумінні цінності й сенсу життя», — писала Наталя з України. І ще сотні голосів із Британії, Данії, Америки, Аргентини, Нової Зеландії, Росії, Швеції... Ніхто з авторів тих листів не знав, чи вони дійдуть до адресата, можливо, навіть була більша ймовірність, що не дійдуть —десь тоді з'явилася інформація, що Олег перестав отримувати кореспонденцію через цензора, який її попередньо читав. Але люди продовжували писати листи й виходити на акції протесту.

Тоді ж, у серпні, на сотий день голодування Олега, біля посольств Росії в різних країнах відбулися пікети на підтримку Сенцова. На акції в Києві ми читали листи до Олега, сподіваючись, що колись він їх обов'язково отримає, і, звичайно, «Автобіографію» та «Заповіт» — схоже, без цих оповідань не обходилася жодна подія на його підтримку. З моменту першої появи цієї книжки із простою назвою

«Рассказы» тексти із неї звучали російською, українською, англійською, польською, чеською, французькою, німецькою — відомі й невідомі люди в різних країнах світу читали на відео Олегові оповідання, щоби розповісти світу його історію, щоби світ запам'ятав це ім'я і промовляв його за кожної нагоди, яка могла б допомогти його звільненню. Зрештою, якщо ви дійсно хочете не просто дізнатися про головні життєві вибори Сенцова, мотивацію його вчинків, а й зрозуміти їх, я би радила вам насамперед прочитати ці перші Олегові тексти, в яких він згадує, аналізує своє минуле і накреслює ту життєву карту, з якої й починається так добре відома нам історія.

Історія російськомовного хлопця із Криму, який народився 1976 року в Сімферополі й устиг побачити і відчувти, що таке радянська система — з її рутиною, одноманітністю та вдаванням замість буття. Олег був одним із найкращих учнів у класі, але відмовився перескладати «четвірки» в атестаті, аби отримати медаль. Потому пішов навчатися на маркетолога, згодом захопився кіберспортом і відкрив власний комп'ютерний клуб. Як і головний герой його першого фільму «Гамер», презентованого 2011 року, Олег цілком присвячував себе кіберспорту — і став неодноразовим переможцем українських турнірів та учасником закордонних змагань. Усе змінило кіно: після виходу «Гамера» Олег закрив свій комп'ютерний клуб і вирішив далі розвиватися як кінорежисер. Зйомки його другої стрічки, «Носоріг», про дітей 90-х, перервала революція — Сенцов поїхав до Києва, де став одним із активістів Автомайдану. А коли розпочалася анексія Криму, Олег розвозив продукти заблокованим українським військовим.

Подальшу хронологію життя Олега Сенцова ретельно задокументував російський режисер Аскольд Куров у фільмі «Процес». Федеральна служба безпеки Російської Федерації заарештувала Сенцова у травні 2014 року через підозру в тероризмі та належності до «Правого сектора». Під час одного із судових засідань у Москві Сенцов розповів, що 20-річний термін ув'язнення був названий йому першого ж дня після затримання — ще до слідства і суду, хоча обидва ці слова, як покажуть наступні події, варто брати в лапки. І приналежність до «Правого сектора», і участь у диверсійно-терористичній групі були спростовані. Під час розгляду справи стало відомо, що учасники цієї «групи», які свідчили проти Олега, зробили це під тиском. Сам Сенцов на суді не визнавав свою провину, говорив, що був і лишається українцем і не підтримує анексію Криму. «Я — не кріпосний, і мене не можна передати разом із землею», — заявив Олег. Було очевидно, що його справа вже не схожа на десятки інших, так само очевидно політичних. Олег Сенцов був потрібен тоталітарній машині, щоб показати: система нікого не омине — і її не зупинить ні відома ім'я, ні заступництво найвпливовіших людей світу. Ще абсурдніше це виглядало тому, що Олег — уродженець Криму і російськомовний, а саме носіїв цієї мови нібито й захищала Росія, розв'язавши війну в Україні.

Попри всі докази того, що справа Сенцова — сфабрикована, 25 серпня 2015 року Північно-Кавказький окружний воєнний суд виніс вирок, відомий Олегові від початку, — 20 років позбавлення волі в колонії суворого режиму. «Суд окупантів не може бути справедливим за визначенням», — сказав Олег у своєму виступі на суді, який поширили всі

провідні медіа світу. Маючи останній шанс на публічне висловлення, Сенцов звернувся до тієї третини росіян, яка все розуміє, але боїться. «Найбільший гріх на Землі — боягузтво, — сказав він з-за ґрат. — Я не знаю, чого варті твої переконання, якщо ти не можеш за них постраждати або померти».

Ці слова стали пророчими, бо, розуміючи, що він більше не має інструментів, аби бути почутим, у травні 2018 року Сенцов починає безстрокове голодування, при цьому вимагаючи не свого звільнення, а звільнення всіх українських політв'язнів у Росії. Голодування Олега тривало 145 днів. «От аби більше пожити молодим, повноцінним, життям, — написав Олег в оповіданні «Заповіт», — отримувати від нього багато задоволення і дарувати його іншим, ходити або краще бігати, спати ночами чи не спати — і щоб усе це вирішував я сам, а не мій організм укупі з моїм лікарем». І це — ще одне пророче місце в Олеговій книжці. Не дозволяти комусь іншому ухвалювати рішення за нього — це обіцяне собі самому правило змусило Сенцова припинити голодування в той момент, коли керівництво колонії вирішило перевести його на штучне годування. «145 днів боротьби, мінус 20 кілограмів ваги, плюс надірваний організм, але ціль так і не досягнута», — написав Олег у своєму листі в жовтні 2018 року.

У цих словах я чую голос Олегового героя Льоші із «Гамера», який говорить, що найважливіше — ставити ціль та її досягати, і який потім не міг прийняти і пробачити собі друге місце на чемпіонаті світу з кіберспорту. Але ще чіткіше я чую голос героя й оповідача з його першої прозової збірки, яка тепер, на прохання Олега, виходить під назвою

«Жизня» і — нарешті! — звучить українською мовою. Всім, хто досі не знайшов відповіді на запитання, чому Олег допомагав українським військовим у Криму, чому не визнав свою провину, чому відкрито говорив про розв'язану Росією війну в Україні, чому розпочав голодування і не просив про помилування, обов'язково слід прочитати його автобіографічні оповідання: саме в них Олег Сенцов пояснює, що його сформувало.

«Усе життя я хотів бути як всі, але в мене не виходило. Усе життя я був сам-один і якось збоку», — пише він в оповіданні «Школа». Саме з радянської школи, в якій панували зубріння і «тягучі й в'язкі, мов смола, уроки», і почнеться його шлях протесту. Натоді це були суперечки з учителями, тому що Олег ніколи не любив людей, які вдають із себе розумніших, ніж є, бо не розумів, як це — читати книжку тільки для того, щоб правильно відповісти на запитання в підручнику. «До школи я все-таки ходив не марно, вона мене дечому таки навчила, — додає автор. — Не обчислювати трикутники — мені це ні до чого. Я навчився в ній ніколи не здаватися й не розмінюватися. Не здаватися. Не розмінюватися. А ще — зовсім не обов'язково прагнути бути як усі». І це намагання за будь-яких обставин не вдавати, а залишатися самим собою, продовжиться й згодом — коли Олег «забив» на навчання в університеті, побачивши, що й тут студенти вдають, що навчаються, а викладачі — що навчають, і коли не погодився на офісну рутину з 9-ї до 18-ї.

Перша Олегова книжка — це і пригадування дитячих провин, і переоцінка свого минулого, і виведення нової системи координат, в якій Сенцов розставляє найважливіші